

ՊԱՆԿԼԱՏԵՇԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Արձանագրութիւններ չկան՝ յայտնելու համար. թէ ե՛րբ եւ ի՛նչ պարագաներու մէջ հայերը առաջին անգամ ճամբորդեցին մինչեւ Հնդկական Ենթացամաքամասը. բայց կարգ մը մշաններ կը ցուցնեն թէ մոյնիսկ Քրիստոսէ առաջ կապը հաստատուած էր: Վաւերական աղբիւրներ կը փաստեն թէ Հայեր արդէն վաճառականութիւն կ'ընէին Հնդկաստանի հետ՝ ԺԵ. դարուն սկիզբը, եւ լաւ հաստատուած էին երկրին գրեթէ բոլոր առետրական կեդրոններուն մէջ՝ Եւրոպացիներուն գալէն շատ առաջ: Իրականութեան մէջ՝ առետուորն էր որ հրապուրեց հայերը գալու այս արեւադարձային երկիրը, հեռանալով Հայաստանի ձիւնածածկ լեռներէն ու Պարսկաստանի զով բարձրաւանդակներէն: Իրե՛նք է որ զարգացուցին Հնդկաստանի արտաքին փոխանակութիւնները, եւ ամոր պարագաները տարածեցին մինչեւ Վենետիկ, Ամսթերտամ, Ռուսիա, նաեւ Օսմանեան Կայսրութեան հեռաւոր սահմանները:

Հայ առաջին վաճառականները Հնդկաստան չհաստատուեցան: Պարզապէս կու գային զանազան համեմներ, մուրք բեհեզ, մետաքս ու թանկագին քարեր գնելու եւ իրենց հետ տանելու: Սակայն մեծ Մոկուլ Կայսրին՝ *Աքպարի* ժամանակ, որուն կինը հայուհի մըն էր, անոնք տեղաւորուեցան եւ տարբեր գաղութներ կազմեցին: Արդարեւ այս իմաստուն արքան, լաւատեղեակ ըլլալով հայոց առետրական տաղանդներուն, քաջալերեց որ իր երկրին մէջ կայք հաստատեն, ամէն տեսակ ազատութիւն շնորհելով անոնց, մասնաւորաբար կրօնական մարզէն ներս: 1613-ին հայերը հասան *Տաքքա* (որ հիմա Տհաքա կը կոչուի եւ մաս կը կազմէ Պանկլատէշի), եւ գործունեայ բաժին մը ստանձնեցին քաղաքին ընդհանուր զարգացման, առետուորին եւ ընկերային կեանքին մէջ: Ան այդ ժամանակ Պենկալի գլխաւոր ոստաններէն մէկն էր:

Տաքքայի մէջ պզտիկ մատուռ մը շինուեցաւ *Արմանիթուա* կոչուած գերեզմանատան մօտ, եւ հոն կանոնաւորաբար պատարագներ կը մատուցուէին: ԺԸ. դարու վախճանին՝ հայ գաղութը նկատելիօրէն աճեցաւ: Աւելի լայն պաշտամունքի վայր մը անհրաժեշտ դարձաւ. ուստի 1781-ին եկեղեցի մը շինուեցաւ եւ կոչուեցաւ «*Սուրբ Թարութիւն*»: Այս գեղեցիկ շէնքը օծուեցաւ Եփրեմ Եպիսկոպոսին կողմէ, որ յետագային Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս ընտրուեցաւ: Ընդարձակ հողամասը, որուն վրայ կառուցուեցաւ եկեղեցին, մուրհուրած էր հանրածանօթ հայ վաճառական խաչիկ Աղա Մինասի կողմէ: Իր կինը՝ Սոֆի, որ մեռաւ Տաքքայի մէջ 1767-ին, թաղուած է եկեղեցիին մէջ:

Ներկայ գեղեցիկ եկեղեցին շինուած է հին մատրան վայրը՝ Միքայէլ Սարգիսի, Աստուածատուր Գէորգի, Մարգար Պողոսի եւ Խոճա Պետրոսի հանգանակութեամբ: Ուրիշ վաճառական մը՝ Յովհաննէս Կարապետ Սարգիս՝ 1837-ին աւելցուց զանգակատուն մը, որ կը ծառայէր իբրեւ ժամացոյցի-աշտարակ: Դժբախտաբար ան փաւ 1897-ի զօրաւոր երկրաշարժին ընթացքին, սակայն վերաշինուեցաւ: 1909-ին երիցատուն մը կառուցուեցաւ, իսկ տարի մը ետք՝ եկեղեցիին տախտակամածը մարմարով ծածկուեցաւ, նաեւ ելեկտրական ջահեր ու հովահարներ գետեղուեցան հանգուցեալ Արաթուն Ստեփանի կողմէն: Ան Կալկաթայի Մեծ Պանդոկին սեփականատէրն էր, եւ այս բարեգարդութիւնը կատարեց ի յիշատակ իր մեծ հօր՝ Տէր Հայրապետ Գրիգոր Պաշխումեանցի, որ պաշտօնավարած էր 1828 - 1843 եւ թաղուած եկեղեցիին գաւթը՝ զանգակատան մօտ: Խորանին վրայ երկու գեղեցիկ իւղաներկ պատկերներ կախուած են. անոնցմէ միւս կը ներկայացնէ Վերջին Ընթրիքը, իսկ միւսը՝ Խաչելութիւնը. 1834-ին զծուած են՝ եւրոպացի նկարիչի մը կողմէ:

Հայերը կատարած էին *հնդկականեփի* մանրաթելին գիտը, եւ իրենց ձեռքերուն մէջ կեղորոնացուցած անոր առեստուրը: Երբ երկիրը 1947-ին բաժնուեցաւ ու երկու պետութիւններ ստեղծուեցան՝ Հնդկաստան եւ Փաքիստան անուանեցով, վերջինին արեւելեան մասին մէջ գտնուող շատ մը վաճառատուներ, որ հայերու կը պատկանէին, սկսան լուծարքի ենթարկուիլ, եւ անոնց տէրերը գաղթեցին դէպի ուրիշ երկիրներ: Աստիճանաբար՝ տարիներու ընթացքին՝ մեր հայրենակիցներուն թիւը չափազանց պակսեցաւ, մինչ ժամանակին կ'ըսէին. «Ո՛ւր որ հնդկականեփ կայ՝ հայ մը կայ»: Մինչեւ այսօր Տաքքայի մէջ գոյութիւն ունի «*Պօղոս Դ-պրոց*»ը, հիմնուած Նիկողոս Պօղոս կոչուած հայ վաճառականի մը կողմէ, որ մեծ հողատէր մըն էր միաժամանակ: Քաղաքին ամենահին անհատական վարժարանն է այս, որուն մէջ 2000 աշակերտներ կ'ուսանին:

1971-ին՝ Պանկլատէշի ազատագրութեան պայքարներու տեսն՝ եկեղեցիին ոսկիէ եւ արծաթէ անօթները գողցուեցան: Յաջորդող տարիներուն՝ հինգ զանգակները անհետացան, յետոյ՝ մարմարէ գերեզմանաքարեր, որոնցմէ մին գտնուեցաւ խանութի մը մէջ ու կրկին գետեղուեցաւ իր տեղը: Այդ շիրմաքարերուն վրայ նուրբ փորագրութիւններ կան՝ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով, նաեւ հրեշտակներու, քերովբէներու, թռչուններու եւ ծաղիկներու հարթաքանդակներ՝ գեղեցիկ ոտանաւորներով. ասոնց նմանը կարելի չէ տեսնել ներկայիս: Եկեղեցական գործերը յանձնուած էին Պրճ. Ստեփան Նահապետին, որ տասներկու մղոն հեռու կը բնակէր: Սակայն անձամբ չգրադեցաւ անոնցմով՝ իր վատառողջութեան պատճառաւ: Ուստի տեղացի գործակալ մը կարգեց, որ բոլորովին անհոգ գտնուեցաւ: Եկեղեցիին գեղեցիկ շէնքը լքուեցաւ, բակը մացառներով ողողուեցաւ ու խաղափայրի վերածուեցաւ: Երկու պատեհապաշտ խումբեր փորձեցին նոյնիսկ գրաւել ու սեփականացնել եկեղեցիին կալուածները: Այս անել կացութիւնը Պանկլատէշի սակաւաթիւ հայերը մղեց որ ժողով մը գումարեն 1986-ի Յունիս ամսուն սկիզբը, եւ Միքայէլ Ժոզէֆ Մարթինի լիազօրութիւն տան՝ եկեղեցական հարցերը լուծելու: Ան յանձն առաւ կալուածին մէջ բնակիլ, եւ յաջողեցաւ զայն կրկին դնել հայ համայնքին իշխանութեան տակ: Հարկաւոր նորոգութիւնները կատարուեցան ու Տաքքայի հայկական եկեղեցին, որ խորհրդանշանն է տեղացիներու կողմէ միշտ գնահատուած հայերու այդ քաղաքին մէջ հաստատուելուն, զբօսաշրջիկները հրապուրող կառոյցներէն մին կը հանդիսանայ ցարդ: Պաշտամունքներ կը կատարուին Մնունդին, Զատիկին եւ տօնական օրերուն, նաեւ երբ Աւստրալիայէն այցելութեան գալ շրջանին Առաջնորդը՝ Աղան Արք. Պալեօգեան: Պատմութեան ընթացքին հայերը միշտ տառապած են՝ իրենց եկեղեցին ու գոյութիւնը կանգուն պահելու համար, եւ Աստուծոյ օգնութեամբ յաջողած են՝ պատկանելի դիրք մը գրաւելով աշխարհի տարբեր ազգերուն ու երկիրներուն մէջ:

Աշխատասիրեց՝ Մայտա ՇՆՈՐՀՕՔԵԱՆ